

7. Гекман Ф. Народ, нация, этническая группа и этническое меньшинство: к некоторым основным категориям этничности. *Зарубежный мир*. 1990. Вып. 19. С. 23–25.
8. Національні меншини (підходи). За А. Ейде. *Міграційні процеси у сучасному світі* / За ред. Ю. Римаренка. Київ, 1998. 912 с.
9. Капшоторти Ф. Исследование о правах лиц, принадлежащих к этническим, религиозным и языковым меньшинствам. Нью-Йорк, 1979. 300 с.
10. Рекомендації 1201 (1993). Парламентська Асамблея Ради Європи. 44 постійна сесія. *Права людини в Україні : інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини*. Вип. 21. С. 177.
11. Документ Центральноєвропейської ініціативи про захист прав меншин. Будапешт, 15 листопада 1994 року. *Права людини в Україні : інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини*. Вип. 21. С. 408–409.
12. Про національні меншини : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.

УДК 340.01

**ПРАВОВА СТРАТЕГІЯ З ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ,
СПРЯМОВАНА НА ЗАХИСТ ОСНОВ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ, ЗДОРОВ'Я, ПРАВ,
СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСІБ,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Копиленко Поліна Олександрівна,
аспірантка кафедри
теорії держави і права
(Міжнародний університет бізнесу
і права, м. Херсон, Україна)

Досліджено правові стратегії як концептуальні складники теорії держави і права у сучасних правових системах, зокрема, у системі захисту прав і свобод людини. Опрацьовано низку нормативно-правових документів, законодавчих актів України, соціологічних досліджень, економічної, політичної та філософської наукової літератури вітчизняних і зарубіжних науковців. Висвітлено проблематику застосування правових стратегій для захисту прав і свобод людини в умовах становлення Української правової держави. Проаналізовано нормативно-правові і законодавчі документи, спрямовані на напрацювання правових стратегій з обмеження прав людини для захисту основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів осіб, забезпечення оборони і національної безпеки. Доведено, що саме правовій стратегії обмеження прав людини, спрямованій на захист її прав і свобод, за певних історичних умов створюються такі правові умови, за яких людина потенційно спроможна скористатись будь-якими зі своїх прав, визнаних і законодавчо закріплених державою. Проаналізовано правові стратегії, спрямовані на підвищення рівня правової захищеності окремих категорій громадян. Доведена актуальність для Української держави сучасних правових стратегій, зокрема, у системі захисту прав і свобод людини. Показано, як у межах досліджуваної правової стратегії передбачено реалізацію встановлених Конституцією України і законодавчими актами обмежень прав людини, що мають на

меті врегулювати правові відносини в особливих правових умовах. Розглянуто проєкт системовірної Стратегії національної безпеки України. Проаналізовано правові стратегії з підвищення рівня правової захищеності окремих категорій громадян. Доведено, що такий різновид правових стратегій ґрунтується на ідеї, що окремі категорії громадян з різних причин потрапляють у невідгідне становище порівняно з іншими тоді, коли йдеться про реалізацію їхніх прав і збереження їхніх свобод.

Ключові слова: правова стратегія, система правових стратегій, правова стратегія, спрямована на обмеження прав людини для захисту основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів осіб, забезпечення оборони і національної безпеки.

**LEGAL STRATEGY FOR THE LIMITATION OF HUMAN RIGHTS
INTENDED TO PROTECT THE BASIS OF THE CONSTITUTIONAL FATE,
HEALTH, RIGHTS, FREEDOMS AND LEGAL INTEREST OF THE PERSON,
PROTECTING DEFENSE AND NATIONAL SECURITY**

Kopylenko Polina Oleksandrivna,
Postgraduate Student of the Department
of Theory of State and Law
(International University of Business
and Law, Kherson, Ukraine)

The legal strategies as conceptual components of the theory of state and law in modern legal systems, in particular in the system of protection of human rights and freedoms, are explored. A number of normative legal documents, legislative acts of Ukraine, sociological studies, economic, political and philosophical scientific literature of domestic and foreign scholars have been worked out. The problems of the application of legal strategies for the protection of human rights and freedoms in the conditions of the formation of the Ukrainian rule of law are highlighted. The normative-legal and legislative documents are aimed at developing legal strategies for limiting human rights for the protection of the constitutional order, health, rights, freedoms and legal interests of individuals, defense and national security.

It is proved that the legal strategy of restricting human rights aimed at protecting its rights and freedoms in certain historical conditions creates the legal conditions in which a person is potentially able to use any of his rights recognized and legally secured by the state.

The legal strategies aimed at raising the level of legal protection of certain categories of citizens are analyzed. Actuality of the Ukrainian state of modern legal strategies, in particular in the system of protection of human rights and freedoms, has been proved.

It is shown how within the framework of the investigated legal strategy the implementation of the restrictions established by the Constitution of Ukraine and legislative acts on the restriction of human rights, aimed at regulating legal relations in special legal conditions, is foreseen.

The project of the system-based Strategy of National Security of Ukraine is considered.

The legal strategies for raising the level of legal protection of certain categories of citizens are analyzed. It is proved that such a variety of legal strategies is based on the idea that certain categories of citizens, for various reasons, find themselves in a disadvantage compared to others when it comes to the exercise of their rights and the preservation of their freedoms.

Key words: legal strategy, system of legal strategies, legal strategy, aimed at restricting human rights to protect the basis of the constitutional order, health, rights, freedoms and legal interests of individuals, ensuring defense and national security.

Відмова від визнання наявності правових стратегій у певних правових системах викликає таке негативне явище, як правова дезорієнтація, що призводить до того, що власне право набуває малоефективних ознак, стає недоцільним, конформістським і таким, що потребує постійної підтримки як держави, так і суспільства загалом. Певний інтерес у контексті правових стратегій у сучасних правових системах, зокрема, спрямованих на обмеження прав людини, захист основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів осіб, забезпечення оборони і національної безпеки, також становить вірогідність існування правових стратегій у правах громадянського суспільства як недержавної правової системи.

Правова стратегія обмеження прав людини, спрямована на захист основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони і національної безпеки держави, відображається у нормативно-правових, національних і міжнародних документах. Саме завдяки такій правовій стратегії створюються такі правові умови, за яких людина потенційно спроможна скористатись будь-яким зі своїх прав, визнаних і законодавчо закріплених державою.

Так, наприклад, у чинному законодавстві України правова стратегія, спрямована на захист основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони і національної безпеки держави, відображена перш за все у нормативно-правових актах України, а саме у ст. 1, 2, 17, 18, 92 Конституції України [1], в Законі України «Про національну безпеку України» та інших законодавчих актах [2]. Цей Закон відповідно до статей Конституції України «визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони» [2].

У рамках досліджуваної правової стратегії передбачено реалізацію встановлених Конституцією України і законодавчими актами обмежень прав людини, що мають на меті врегулювати правові відносини в особливих правових умовах; визначити несприятливі правові наслідки за скоєне правопорушення; зменшити суб'єктивні права і накласти додаткові правові обов'язки у зв'язку з можливим наданням компенсаційних пільг і привілеїв; скласти перелік обсягу прав і свобод для осіб з особливим статусом тощо [3].

Підкреслимо, що відповідно до згаданої правової стратегії, спрямованої на захист основ конституційного ладу, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони і національної безпеки держави, що також передбачено Загальною декларацією прав людини [6], така правова стратегія має на меті і захист прав і свобод, у тому числі і публічно-правових цінностей [4]. Така правова обставина переважно визначає зміст конкретно встановлених чинним законодавством обмежень. Однак, на нашу думку, це свідчить про те, що, незважаючи на визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю, взаємини між державою і людиною багато в чому вибудовуються за принципом пріоритетності публічних інтересів. Захищеність публічних інтересів розглядається як нагальна передумова реалізації не лише інтересів суспільства і держави, а й прав і свобод людини та громадянина.

Показовим є те, що Президентом України було доручено підготувати проект нової стратегії національної безпеки України. Як зазначають фахівці [3, 4], недоліком і досить вагомою вадою усіх попередніх стратегій національної безпеки є їхній суто декларативний характер, до того ж російська агресія проти України знівелювала більшість основоположних правових принципів, закладених у попередніх положеннях такої стратегії.

Під час розробки нового проекту Стратегії національної безпеки України як систематичної було взято науковий підхід, який містив фахові експертні оцінки, тематичні моделі прогнозування. Розробка проекту Стратегії національної безпеки України відбувалась у відкритій і прозорій формі, залучаючи до проекту українських та іноземних експертів із різних сфер, як військових, так і правових, економічних, IT-технологій тощо, а також, зокрема, представників Північно-Атлантичного альянсу, фахівців з країн ЄС, США, Ізраїлю та ін.

Так, після схвалення законопроекту Стратегія національної безпеки була розрахована до 2020 р., з основоположними недеталізованими цілями, а саме: «мінімізація загроз державному суверенітету і створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаного Державного кордону; відновлення мирного розвитку Української держави; набуття нової якості економічного і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Євросоюзу та її майбутнього як демократичної, правової, соціальної держави» [5]. «Стратегія національної безпеки України – це документ, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України, та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки» [6].

Таким чином, Стратегія національної безпеки України зараховує до головних загроз національній безпеці агресивну політику Російської Федерації; неефективність системи забезпечення національної безпеки України; неефективну систему державного управління та високий рівень корупції; економічну кризу; виснаження фінансових ресурсів держави; зниження рівня життя населення України; загрози енергетичній, інформаційній, екологічній і техногенній безпеці України. Отже, визначаючи основні напрями забезпечення національної безпеки України, цей документ, який ми можемо подавати як правову стратегію державно-політичної правової системи, наголошує на стратегічних національних пріоритетах, якими, на нашу думку, можна вважати безпекові, соціальні, політичні, економічні фактори для створення безпечних умов реалізації прав і свобод Української держави, гарантованих Конституцією України, здійснення сталого розвитку держави, збереження територіальної цілісності і суверенітету України [2; 7].

Звернемось до розгляду правової стратегії підвищення рівня правової захищеності окремих категорій громадян. Отже, такий різновид правових стратегій ґрунтується на ідеї, що окремі категорії громадян з різних причин потрапляють у невідгдане становище порівняно з іншими тоді, коли йдеться про реалізацію їхніх прав [8].

Йдеться про осіб, які з індивідуальних особливостей не можуть обстоювати і захищати власні права так само активно, як інші люди, а також про осіб, стосовно яких можлива їхня дискримінація за будь-якою з ознак (статевою, расовою, віросповідання та ін.). У зв'язку з правовою незахищеністю таких категорій соціальних груп у країнах з демократичним устроєм і соціально відповідальною державною політикою вважається за потрібне і доцільне створювати додаткові гарантії з реалізації та захисту прав і свобод особливих категорій громадян. Таким чином, серед осіб, які за чинним законодавством України мають право на соціальне забезпечення, можна виділити такі категорії громадян, яким у зіставленні з загальним колом громадян надається

особливий правовий статус [9] та законодавчо надаються додаткові пільги та види соціального забезпечення. Це такі категорії громадян, як учасники бойових дій та воїни зони АТО, ветерани військової служби, особи, які мають особливі заслуги перед Україною, громадяни похилого віку, діти з особливими потребами, діти-сироти та інші. За роки незалежності України створено практично нову національну нормативно-правову базу з соціального захисту таких особливих категорій громадян.

Сучасне міжнародне право передбачає прийняття спеціальних заходів із забезпечення та захисту прав людей з особливими потребами, дітей, психічно хворих осіб, жінок і представників низки інших соціальних груп, відображено у чинних нормативно-правових актах міжнародного права. Положення декларацій, міжнародних договорів та угод імплементуються у національні законодавства. Отже, проголошена на міжнародному рівні правова стратегія підвищення рівня правової захищеності окремих категорій громадян становить правову стратегію державної правової системи. У державних правових системах встановлюються і заходи реалізації такої правової стратегії.

Правова стратегія підвищення рівня правової захищеності окремих категорій громадян вкрай актуальна і для Української держави. Так, зокрема, компонентом реалізованої правової стратегії у державній правовій системі гарантування благополучного і захищеного дитинства є правова стратегія створення правового захисту і гарантування прав і свобод неповнолітніх дітей. Правова реалізація такої правової стратегії передбачає гармонійний розвиток дитини і захист на законодавчому рівні дитинства, імплементація Української держави міжнародних стандартів гарантування і захисту прав і свобод, а також інтересів дітей; вибудовування дієвої правової системи для профілактики правопорушень неповнолітніх і таких злочинів, що скоєні проти дітей, а також правопорушень дітей; опрацювання такої правової законодавчої системи і системи виконання покарань, спрямованих не на покарання, а на перевиховання і напрацювання нових правонастанов стосовно неповнолітніх; ухвалення на законодавчому рівні правових стратегій, спрямованих на захист дітей і дитинства від інформації, що загрожує їхньому гармонійному розвитку, психічному і фізичному здоров'ю, добробуту, безпеці та розвитку [10].

Базові правові стратегії, характерні для сфери прав людини, доповнюються частковими правовими стратегіями і конструюються на галузевому правовому рівні. При цьому зі зміною завдань, які вирішуються на державно-правовому рівні з допомогою правового регулювання, можуть з'являтися нові правові стратегії, які безпосередньо чи опосередковано стосуються прав людини, або втрачають актуальність правові стратегії, які діяли у різних сферах галузевого правового регулювання. Далі варто наголосити на правових стратегіях, які функціонують на рівні різних правових систем.

Ефективність реалізації правових стратегій може бути представлена, ґрунтуючись на кількох доктринальних аспектах, а саме – на цільовому, тобто зміст правової стратегії має відповідати цілі, по-перше, фундаментальним цінностям певного соціуму; по-друге, під час реалізації правових стратегій має дотримуватись доктрина про мінімізоване використання коштів і засобів, однак достатніх для досягнення поставлених правових цілей; по-третє, має дотримуватись доктрина про результативність реалізації правових стратегій, що передбачає досягнення прогнозованого результату у процесі провадження запланованих правовими стратегіями правових заходів, що максимально відповідатимуть поставленій правовій меті.

Таку систему критеріїв можна, на нашу думку, застосовувати у державно-правовій стратегії як одній з найбільш широких, враховуючи масштаб держави. Цілі, які ставляться у ході формулювання і складання правової стратегії, мають спиратися на політико-правові цінності, що як раз і виявляється через проаналізовані вище

у дисертаційному дослідженні правові принципи. Однак потрібно дотримуватись філософсько-правових настанов, виходячи з концепцій теорії держави і права, ґрунтуватись на національних правових традиціях з дотриманням міжнародних стандартів. Попри те, що у реалізації доктринальних концепцій такі цілі не можна називати реалістичними, однак, як це не парадоксально виглядає, вони є такими, яких можливо досягнути у ході реалізації правових стратегій.

Беручи до уваги питання коштів, потрібних у процесі досягнення поставлених правових цілей, на наш погляд, в реалізації правових стратегій слід дотримуватись вимог економічності, чіткості, співмірності цілей та тієї матерії, стосовно якої вони будуть застосовуватись, а також адекватності правової системи.

Однак кінцеву ефективність реалізації правових стратегій потрібно буде визначати за досягнутим результатом, а це відбувається у довгостроковій перспективі і потребує певних затрат часу. І тому стверджувати про ефективність і результативність втілення правових стратегій на етапі їхнього формування основних положень виглядає достатньо проблематичним.

Отже, доктринальність реалізації правових стратегій у сучасних правових системах можна визначити як науково обґрунтовану концепцію правової діяльності у правовій системі суспільного життя, що вміщує сукупність правових ідей, цілей, цінностей, пріоритетів і настанов, а також конкретних правових заходів, які визначаються, як офіційна програма з реалізації встановлених правових стратегій, спрямованих на реалізацію вказаної правової концепції. Отже, правові стратегії являють собою відносини з приводу правового опосередкування і забезпечення, дотримання і використання правового інструментарію з метою правового урегулювання правової проблематики.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Редакція від 30.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про національну безпеку України: Законі України № 2419. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?lang=en>.
3. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини в праві : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2010. 200 с.
4. Задихайло Д.Д. Системні правові цінності як запорука ефективності виконавчої влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків : Право, 2007. Вип. 14. С. 158-166.
5. Стратегія сталого розвитку України до 2020 року. URL: www.sd4ua.org/.../Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2020.
6. Загальна декларація прав людини (рос./укр.) № 995_015. Поточна редакція. Прийняття від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua-/laws/show/995_015.
7. Стратегія національної безпеки України в умовах радикальних змін внутрішнього і зовнішнього безпекового середовища: засідання круглого столу. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1726>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту окремих категорій осіб із числа жертв нацистських переслідувань та політичних репресій: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2542-19>.
9. Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-п>.

10. Правовий статус і соціальний захист окремих категорій непрацевдатних громадян. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1667_page_18.html.

11. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») Документ №995211. Редакція від 29.11.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/995_211.

УДК [340.114+340.115]:001.8

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Корунчак Лариса Анатоліївна,
викладач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних наук
(Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна)

У статті розглядається проблема розвитку і становлення нормативно-правового акта як джерела права з позицій синергетики. Звертається увага на формування нормативно-правових актів; досліджується співвідношення організації та самоорганізації в процесі виникнення, розвитку та становлення цього джерела права. Робиться висновок, що нормативно-правовий акт має найбільший ступінь організації серед усіх джерел права. З'являється він за умови досить сильної позиції держави, централізованої державної влади. За відсутності інших джерел права у регулюванні відносин в країні або за умови їхньої незначної ролі в цьому регулюванні може свідчити про наявність жорстких централізованих методів керування та недемократичного режиму управління в державі.

Прийняття нормативно-правового акта є досить складним процесом і потребує від свого творця певного рівня підготовки та орієнтування в ситуації, яка має бути врегульована. Слепе копіювання іноземного досвіду досить часто виявляється неефективним, оскільки при цьому не враховуються особливості національної системи, показників, які виступають у ролі аттракторів, що регулюють діяльність цієї системи і передбачають «віяло можливих шляхів» її розвитку. Своєрідне «підлаштування» навмання скопійованої норми уже після її прийняття в нормативно-правовому акті до прогнозованих для регулювання нею відносин є неможливим, оскільки процедура прийняття нормативно-правових актів є жорстко регламентованою та не передбачає такої адаптації.

Ключові слова: джерела права, нормативно-правовий акт, система права, синергетичний підхід, синергетика, самоорганізація.

NORMATIVE-LEGAL ACT: SYNERGETIC ASPECT

Korunchak Larisa Anatoliivna,
Lecturer of the Department of Philosophy
and Social and Human Sciences
(Kherson State University, Kherson,
Ukraine)

The article reveals deals with the problem of development and formation of the normative-legal act as a sources of law from positions synergetics. Draws attention to the formation